Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

БЕЛАРУСКІ ЗВОН

Радыкальная часапісь, выходзіць 4 разы ў месяц

Цана асобнага нумару 15 гр.

Адрэс Рэдакцыі і Адміністрацыі Вільня, Вострабрамская 9.
Прыймо інтэрэсантаў ад 10 да 2 г. што-дня, апрача сьвятаў і нядзель.

ПАДПІСКА з дастаўкай да хаты: на 1 год 4 зл. 50, за паўгоду 2 зл. 40, за 3 месяцы 1 зл. 30, за 1 месяц — 50 гр.

Год II. | Вільня, 22 Студня 1932 г. | № 3 (28)

Агульная павіннасьць.

Толькі-што адбыты сьпіс насяленьня ўсяе Польшчы лішні раз напомніў аб тым ненармальным, хвараблівым і ў найвышэйшай меры крыўдным для беларусаў зьявішчы, што мы зусім *ня маем дзяржаўных народных школаў у натай роднай мове* (—бо-ж тыя некалькі дзесяткоў беларускіх і „утраквістычных“ школ, якія паўсталі за апошнія гады, „беларускімі“ зьяўляюцца больш па імені, чым па зьместу...). Мы ўжо адзначалі (— ды такія-ж факты з іншых мясцовасьцяў падавала і „Бел. Крыніца“), што паны „сьпісовыя камісары запісывалі „польскую мову“ заведама беларускім дзецям—на тэй падставе, што яны вучацца ў польскіх школах. Але-ж вучацца яны ў польскіх школах *выключна затым, што беларускіх няма,* а закон аб школьным прымусе *прымушае хадзіць туды*, караючы за непаслухмянства цяжкімі грашовымі штрафамі. Дык тое, што рабілі паны камісары, толькі стаўляе ізноў перад беларускім народам і перад Польскай дзяржавай балючую, нявырашаную на дзеле справу *неабходнасьці арганізацыі беларускага народнага школьніцтва*, якая прыпынена на сем гадоў вядомым дэкрэтам п. Прэзыдэнта.

Ня будзем тут затрымлівацца, як, якімі спосабамі павінна беларускае грамадзянства дабівацца свайго. Кожная палітычная група, кожная асьветная арганізацыя пэўне-ж мае свае шляхі і свае спосабы вядзеньня гэтае акцыі і — будзе яе вясьці па-своему. Сягодня хочам ящчэ раз паставіць на від *бацьком* гэных дзяцей, штучна абвяшчаных за „польскіх“, адну іхнюю *павіннасьць*, якую яны *і абязаны, і могуць лёгка выпаўніць.*

Справа ў тым, што беларускія дзеці, вучачыся ў польскіх (або навет і ў польска-беларускіх) урадавых школах, умеюць чытаць (калі навучацца!) выключна лацінскімі літэрамі — папольску. Ані зрэформаванае беларусамі лацінікі, ані тым балей гражданкі яны зусім ня ведаюць. А ў выніку гэтага падрастаючае маладое пакаленьне *ня можа чытаць ані беларускае кніжкі, ані беларускае часопісі.* Пэўне-ж, гэта вельмі пажадана ўсім тым, хто імкнецца да поўнага вынішчэньня беларускае нацыянальнасьці. Але беларускае грамадзянства, сьведамае нацыянальна, ня мае права да гэтага дапусьціць і павінна учыніць усё, *каб кожнае беларускае дзіця ўмела чытаць і чытала беларускае друкаванае слова — ці то зьбеларушчанай лацінікай, ці гражданкай.* А найбольш зрабіць тут могуць бацькі: іх абавязак — *знайсьці ў вёсцы граматнага чалавека-беларуса, які-б навучыў іхніх дзяцей, пасыланых у польскія школы, чытаць і пісаць пабеларуску.*

Бацькі! Споўніце гэту вашу павіннасьць і ня дайце адрываць вашых дзетак ад роднага беларускага пня!

Урад і „меншасьці“.

(*Новы міністар унутран. спраў аб нац. меншасьцях*).

На паседжаньні бюджэтнай камісіі Сойму 16/I новы міністар унутраных спраў Перацкі зрабіў сваё першае выступленьне перад пасламі. Сказаўшы аб сваім агульным паглядзе на задачы ўнутранае палітыкі ўраду, міністар прысьвяціў у канцы некалькі слоў меншасьцёвай палітыцы ўраду, асабліва — украінскай справе ў Польшчы.

Заявіўшы, што ўсялякія нарушэньні лёяльнасьці і легальнасьці з боку ўсякай партыі ці групы—бяз рожніцы нацыянальнасьці — ўрад будзе спыняць рэпрэсіямі, міністар сказаў, што — наадварот — ён лічыць разумнай іканешнай з дзяржаўнага пагляду палітыку задаволіваньня — ў меру магчымасьці — слушных гаспадарчых і культурных патрэбаў нац. меншасьцяў — пад варункам датрыманьня імі лёяльнасьці адносна да дзяржавы. У далейшай прамове міністар Перацкі дадаў, што, нажаль, ня ўсё украінскае грамадзянства аднолькава лёяльна да Польшчы, дый што гэта перашкаджае ўраду ў зрэалізаваньні яго найлепшых намераў у галіне падтрыманьня культурнага і гаспадарчага разьвіцьця ўкраінскага народу, прыняцьця на ўрадавыя пасады ўкраінскай інтэлігенцыі, дапамогі ўкраінскаму профэсыянальнаму школьніцтву і т. д. У канцы міністар заявіў, што ўкраінцам у Польшчы зусім ня так дрэнна жывецца, як яны скардзяцца на міжнародавым груньце. Так, у 1919 г. яны мелі толькі 570 кооператываў, а ў 1930 г. — звыш 3900. Моладзь украінская мае поўную свабоду вучыцца ў роднай мове, а „Просвіта“ мае звыш 3000 асьветных пляцовак. Так сама — ніякіх перашкодаў ня чыніць урад спортовым таварыствам украінцаў — пад варункам, каб яны не хавалі пад сваім шыльдам палітычных мэтаў...

П. міністру адказвалі ўкраінскія паслы: Матчак і Баран.—Яны заявілі, што паняцьце палітычнай лёяльнасьці залішне няяснае, таму ня можа быць палажана ўкраінскім грамадзянствам у падставу польска-ўкраінскіх адносінаў. Значна лепшым — бо-ж ясным і азначаным—зьяўляецца паняцьце права, закону, конституцыі. Прамова п. міністра дае пэўнае выражэньне чуткам аб „новым курсе“ адносна да украінцаў. Але ў лепшым выпадку яна зьяўляецца толькі тэорэтычнай дэкларацыяй, не пацьверджанай фактамі, не зрэалізаванай. У горшым выпадку — вельмі спрытнай ігрой, аблічанай на ўражаньне заграніцай — напярэдадні сэсіі Рады Лігі Нацыяў. Што датычыць тых гукаў пагрозы, якія чутны былі ў прамове міністра, дык іх цяжка зразумець, асабліва цяпер, калі ваявода Ружнецкі вядзе перагаворы з прадстаўнікамі ўкраінскага грамадзянства...

Падаючы гэтую цікаўную і характэрную дыскусію ў комісіі да ведама беларускага грамадзянства, можам толькі пажадаць большай шчырасьці ды станоўкасьці ў рэалізаваньні добрых намераў новага міністра, дый ня толькі адносна да ўкраінцаў, але і да беларускага народу. „Добрымі намерамі“, кажа ведамая прыказка, „пекла выбрукована“. А трэбаваньне ўраду ад меншасьцяў лёяльнасьці да дзяржавы ня можа быць аднастароньнім, бо-ж аднастароньняя лёяльнасьць без адпаведнае лёяльнасьці з боку дзяржаўнай улады адносна да меншасьцяў ёсьць унутраная суцярэчнасьць як у сэньсе моральным, таксама і дзяржаўным, — дый папросту ня можа мясьціцца ў паняцьці сучаснага прававога дэмакратычнага гаспадарства, пабудаванага на раўнавазе правоў і абавязкаў чалавека і грамадзяніна ў роўнай да ўсіх грамадзян дзяржаве. Таму найлепшай школай для ўзгадаваньня лёяльнасьці ў меншасьцяў можа быць толькі шчырая і срогая лёяльнасьць да іх з боку дзяржаўнай ўлады.

З асаблівым прызнаньнем з боку опозыцыі выслухана была заява мін. Перацкага аб тым, што — „у дзяржаве дэмакратычнай можна кожнаму грамадзяніну свабодна мысьліць, выражаць свой суд і дзеяць — пад варункам, што будзе выкладаць ды бараніць сваі пагляды розумам, не тасуючы гвалту, сілы і падступу“.

Гэтая заява міністра дае надзею больш вольнага жыцьця для мысьлі, слова і друку ў Польшчы.

Як пішуць польскія газэты, мін. Перацкі—прадугледжаны кандыдат на прэм'ера і мае ў блізкім часе заступіць п. Прыстора. Такім чынам — добрыя намеры новага кіраўніка польскай унутранай палітыкі маюць шырокія магчымасьці зьдзейсьніцца на дзеле.

Пачакаем — пабачым.

Лепей позна, чым ніколі.

(*Да зьезду беларускае хадэцыі*).

Калі людзі памыляліся ў нечым, а пасьля, зразумеўшы сваю абмылку, шчыра прызнаюцца да яе і стараюцца яе паправіць, —дык у гэтым няма ніякага грэху, ані ганьбы. Горш, калі людзі да сваіх абмылак не прызнаюцца і стараюцца ўсіх пераканаць, што іх — не рабілі, а заўсёды былі бязгрэшнымі: тады іхняя „новая вера“ можа выклікаць пэўныя сумлівы...

Такія сумлівы выклікае найнавейшы курс беларускае хадэцыі ў пытаньні аб незалежнасьці і непадзельнасьці Беларусі, які вельмі шумліва абвяшчаюць сягоньня лідэры хадэцыі — акурат тыя, каторыя йшчэ ня так даўно пісалі і друкавалі рашучыя заявы проці незалежнасьці і проці цэласьці Беларусі. Гэтак, убіўшыся — дзякуючы цёмным інтрыгам — да рэдакцыі ўкраінскае часопісі „Новы Час“, беларускія хадэкі зьмясьцілі там рад стацей пад агульным назовам „З беларускага жыцьця“, якія цяпер перадруковываюць у „Бел. Крыніцы“, і ў гэтых стацьцях стараюцца даказаць заведамую ілжу аб тым, што яны заўсёды былі „незалежнікамі“ і ніколі не рабілі, не заяўлялі і ня пісалі нічога, што было-б нязгодна з асноўнымі пастановамі акту з 25 сакавіка 1918 году. Дык напомнім ім — гэтым лідэрам хадэцыі—факты, якіх запярэчыць немагчыма.

Перад усім ведама кожнаму, што ў акце абвяшчэньня незалежнасьці Беларусі 25 сакавіка 1918 году хадэкі ніякага ўчасьця ня прымалі, бо не ўваходзілі ў склад Рады Рэспуб

лікі. Больш таго: тагачасная хадэцкая арганізацыя ў Менску (т.-зв. „Хрысьціянская Злучнасьць“) стварыла ў часе нямецкае акупацыі сваё „Прадстаўніцтва“ з Раманам Скірмунтам на чале, якое, пасылаючы імпэратару Вільгэльму „вернападданыя“ тэлеграмы, інтрыгавала перад немцамі проці Рады Рэспублікі, хочучы заняць становішча адзінага прадстаўнічага органу Беларусі. Інтрыгі ня спыніліся і пасьля акту 25 сакавіка 1918 г. Толькі цераз некалькі месяцаў — дзякуючы цьвёрдаму націску з боку с. п. Івана Луцкевіча — „Прадстаўніцтва“ ўвайшло ў склад Рады Рэспублікі і спыніла сваю падрыўную работу проці яе.

З гэтага ясна, што ў той час, калі дзеля зьдзейсьненьня незалежніцкага ідэалу беларусаў былі вялікія магчымасьці, беларускія хадэкі напросту ня верылі ў незалежнасьць, дык і не хацелі прыкладаць рукі да незалежніцкае акцыі... А цераз тры гады орган паварда хадэцыі, кс. Адама Станкевіча, „Krynica“ (Wilnia, 26 czerwienia 1921 h. — № 20), у перадавой стацьці зьмясьціў гэткую характэрную заяву:

„Незалежная Літва (магчыма з найбольшай беларускай тэрыторыяй) са сталіцай у Вільні, поўнае роўнапраўе ўсіх народнасьцей—вось разьвязка Віленшчыны“. (Гэты нумар маем у архіве і можам паказаць зацікаўленым асобам).

Становішча гэтае — яўна праціўнае ідэалам, абвешчаным у акце 25 сакавіка 1918 году, у якім гаворыцца аб незалежнасьці і непадзельнасьці ўсіх беларускіх зямель. Паводыр хадэцыі, як бачым, імкнуўся і да падзелу Беларусі, і — да залежнасьці „магчыма найбольшае беларускае тэрыторыі“ ад Літвы.

Падчырківаем: гэта было ў тыя часы (1921 год!), калі справа зьдзейсьненьня незалежнасьці Беларусі на міжнародавым форуме ня была яшчэ аканчальна праіграная, калі ўсходнія граніцы Польшчы ня былі прызнаны Радай Амбасадараў. Але вось — прайшло дзесяць гадоў, і сучасны лад у Эўропе — з залежнай Беларусяй і залежнай Украінай—„устабілізаваўся“ (крэпка ўмацаваўся), і навет Саветы, якія баламуцілі (дый цяпер баламуцяць!) бяскрытычна веручых ім людзей абяцанкамі „вызваленьня Зах. Беларусі ад Польшчы“ (гл. нялічаныя камуністычныя лістоўкі і праклямацыі!), зьнялі сваю маску і падпісваюць „пакты“ аб узаемным непападаньні з Францыяй і Польшчай. І ў гэты мамэнт хадэцыя дэманстрацыйна заяўляе аб сваіх незалежніцкіх ідэалах, даказваючы, што інакш ніколі ня думала і не гаварыла...

У гэтым ёсьць нешта ўкрытае.

Мы не сумляваемся, што тыя сябры хадэцыі, якія раз у год (або яшчэ больш рэдка) прыяжджаюць у Вільню на партыйны зьезд, шчыра праніканены незалежніцкімі ідэаламі, — але ў шчырасьць лідэраў хадэцыі мы ня верым. І факт, што гэтыя лідэры стараюцца ўкрыць ад грамадзянства свае старыя грахі, а ня каюцца ў іх, прымушае думаць, што прычынай іх новага курсу ёсьць правал палітычных махінацыяў, варожых ідэі незалежнасьці і непадзельнасьці Беларусі. Вось чаму яны саромліва маўчаць аб сваім старым ідэале, які так ясна формулавалі ў падаанай ужо заяве „Крыніцы“ ў 1921 годзе: „Незалежная Літва — магчыма з найбольшай беларускай тэрыторыяй — са сталіцай у Вільні“.

Толькі-што адбыты зьезд хадэцыі сваімі рэзалюцыямі перачыркнуў тое, у імя чаго павадыры хадэцыі, солідарызуючыся ў сваіх тактычных ходах то з камуністамі (ужо пасьля запачаткаваньня імі праціўбеларускае палітыкі), то з дэфэнзыўнай групай Акінчыца, у працягу некалькі гадоў стараліся разграміць і паўзрываць усе беларускія культурныя ўстановы і арганізацыі, нягодных ісьці пад іх камандай. І гэта — зьявішча ў нашым палітычным жыцьці вельмі дадатнае. Каб-жа толькі лідэры хадэцыі — назаўтрае пасьля разьезду незалежніцка настроеных дэлегатаў з вёсак — не пачалі нанова грашыць пастараму!

Перачытаўшы газэту— перадай другому.

Хмары над Эўропай.

Барацьба за рэпарацыі.

Сэнсацыйная заява нямецкага прэм'ера англійскаму паслу аб адмове Нямеччыны плаціць усялякія адшкадаваньні далей хвалюе ўсю эўрапэйскую прэсу, асабліва-ж — францускую. Але значна важней тое, што „рэпарацыйнае паразуменьне“ Брюнінга (нямецкага прэм'ера) з Гітлерам, вынікам якога зьявілася гэная заява, выклікала з боку Францыі таксама рашучы паварот управа яе перабудаванага ўраду. У склад новага ўраду, створанага тым-жа прэм. Лявалем, увайшоў, як ваенны міністар, ведамы „вучань Пуанкарэ“ дый стаpoвьнік „сільнай рукі“ адносна да Нямеччыны — Тардьё. Замест Брыяна, партфэль замежных спраў узяў сабе сам Лявaль. Такім чынам урадам будуць кіраваць тры галоўныя міністры: Лявaль, Тардьё і Фляндэн (фінансы), усе тры асьцярожныя, але выразныя „немцаеды“.

19 студня ўзнавілася праца францускага парляманту, і новы ўрад прадставіў яму сваю праграму. Праграма гэтая — баявая. Урад заявіў аб нязломнай волі Францыі спаганяць нямецкія адшкадаваньні і прыняць усе меры проці адраджэньня паграажаючай Францыі і яе саюзьніцам ваеннай сілы Нямеччыны.

Як мы ведаем, нямецкі прэм'ер—таксама ад імя ўсей Нямеччыны—заявіў, што ня будзе плаціць адшкадаваньняў дый трэбуе роўнай з іншымі дзяржавамі магчымасьці адраджэньня ваеннай сілы Нямеччыны.

На дзьвюх бліжэйшых конфэрэнцыях: рэпарацыйнай у Лёзаньне і разбраенчай у Жэнэве—якраз і павінна будзе адбыцца генаральная бітва паміж Нямеччынай і Францыяй на двух гэтых пляцдармах. Як бачым, новы год распачынаецца жахлівымі грымотамі на гэтых двух фронтах, і ў далёкай Азіі, але і ў блізкай да нас Эўропе.

Напярэдадні Лёзанскай конфэрэнцыі.

Конфэрэнцыя ў Лёзаньне, якая мае заняцца справай нямецкіх адшкадаваньняў, няведама, ці распачнецца, як прадбачана, 25 гэт. месяца. Бо-ж дагэтуль — напярэдадні конфэрэнцыі — Францыя ня здолела паразумецца з Англіяй. Англія ўсьцяж стаіць за скасаваньне ўсялякіх сплатаў Нямеччыны, як безнадзейных. Францыя згадзілася-б навет на гэта, але трэбуе наперад гарантыі, што сьпярша будуць таксама скасаваны сплаты французскіх ваенных пазыкаў у Амэрыцы. Францускі прэм'ер заявіў, што — пры такой розьніцы паглядаў—няма чаго ехаць у Лёзанну.

Весткі, якія ідуць з Амэрыкі, страшэнна паглыбляюць сумны настрой францускага ўраду. Амэрыканскі парлямант заявіў ужо, што хай Эўропа ня мае надзеі на тое, што Амэрыка „даруе“ яе даўгі. Не—Амэрыка ня дасьць навет на паўгоду новай адрочкі чарговых сплатаў. Апошнія заявы амэрыканскіх дзяржаўнікаў кажуць, што Амэрыка гатова была-б яшчэ даць значныя палёгкі Англіі, Італіі і Бэльгіі, якія запраўды ня могуць плаціць, але для Францыі, якая мае мавет зашмат золата, ніякіх уступак ня будзе—навет тады, калі-б былі цалком скасаваны нямецкія адшкадаваньні...

Як бачым, баечныя часы красаваньня ды жыраваньня на гаспадарча зруйнаванай Эўропе для Францыі канчаюцца на нашых вачох. Проці яе палітычнай і фінансавай дыктатуры ў Эўропе паўсталі згодна ўсе вялікія дзяржавы сьвету—на чале з Амэрыкай. Лёзанская конфэрэнцыя і мае выразна оформляваць гэты пераломны факт бягучай гісторыі. Вось чаму Францыя, як пішуць з Парыжу, хоча адкласьці конфэрэнцыю, баючыся гэтай „новай здрады“, ці „змовы“ проці яе...

Заваяваньне Кітаю Японіяй.

Японскія войскі ўсьцяж вядуць „ачышчэньне Манчжурыі ад бандытаў“, называючы так, ведама-ж, найлепшых кітайскіх патрыётаў, якія згуртаваны ў партызанскіх атрадах і аддаюць сваю кроў і жыцьцё на абарону Бацькаўшчыны ад нападу ворагаў.

Савецкія крыніцы кажуць, што ўжо 10 лютага мае быць скончана апрацоўка конституцыі для „незалежнай Манчжурыі“. 18. II. мае адбыцца зьезд дэлегатаў 4 правінцыяў, якія маюць складаць гэтую дзяржаву — поруч з „дэлегатамі“... японскай окупацыйнай арміі!

Нядаўна яшчэ японскі прэм'ер заяўляў, што ўзяцьце Цінь-Чжоў будзе „апошняй ваеннай операцыяй Японіі ў Манчжурыі“... У адказнай ноце Амэрыцы Японія толькі што заявіла, што яе ваенная акцыя „ня мае ніякіх захватных — тэрыторыяльных — мэтаў у Манчжурыі“.. Датаго-ж—Японія ўсьцяж паўтарае, што „ніякай вайны яна не вядзе“... А вось афіцыяльныя весткі з Токіо кажуць, што галоўны камандзір японскай окупацыйнай арміі ў Манчжурыі Хонёо, прыбыўшы самалётам у Цінь-Чжоў, сказаў там прамову, у якой заявіў, што—„Вайна яшчэ ня скончана, армія павінна ўсьцяж прадаўжаць наступленьне“...

Японскі ўрад заявіў паўафіцыяльна, што дамаганьне з боку Кітаю, каб Ліга Нацыяў выкарыстала цалком усе тыя меры, да якіх яна мае і права і абавязак—на падставе свайго статуту (арт. 16), зьяўляецца... „правакацыйным“! Калі-б Ліга прыхілілася да кітайскага дамаганьня, дык Японіі асталося-б толькі—выйсьці з складу сябровў Лігі...

Аб'яднаньне ўрадаў у Кітаі.

Новы ўрад, які стварыўся ў Кантоне і ахопліве ўвесь паўдзённа-заходні Кітай, афіцыяльна заявіў, што прызнае цэнтральным, агульна-дзяржаўным кітайскім урадам—Нанкінскі ўрад. Праўда, фактычна Кантонскі ўрад—цалком самастойны, але дэклярацыя яго аб аб'яднаньні мае вялікае палітычнае значэньне—у часе барацьбы проці японскага нападу.

Рэзультаты байкоту японскіх тавараў у Кітаі.

Японская прэса страшэнна абурэецца на Кітай за вялізарныя страты японскіх купцоў ды прамысловцаў ад байкоту японскіх тавараў па ўсім Кітаі. У кітайскіх партох ляжыць каля мільёну тоннаў усялякіх японскіх тавараў, якіх кітайскія ўлады ня прымаюць. Японская прэса ўсьцяж трэбуе, каб урад пагрозай бомбардаваньня кітайскіх партоў змусіў Кітай спыніць байкот...

Адмова Японіі ад пакту з СССР.

Вялізарнае ўражаньне ў СССР зрабіла адмова японскага ўраду распачаць на прапазыцыю з боку Масквы перагаворы ў справе заключэньня т. зв. трактату аб узаемным ненападаньні. Як ведама, такія перагаворы ідуць цяпер паміж СССР і ўсімі дзяржавамі, якія граніцаць з СССР на Захадзе. Зараз-жа пасьля атрыманьня японскае адмовы сабраліся сябры Палітычнага Бюро пад старшынствам Сталіна. З адмовы Японіі ясна, што Японія зусім ня думае абмяжоўваць сваю акцыю у Манчжурыі нейкімі міркаваньнямі ці паглядамі на інтарэсы СССР у Манчжурыі, але будзе вясьці яе, не баючыся ваеннага конфлікту з СССР.

Ясна, якімі вялізарнымі падзеямі пагражае такі стан рэчаў „усясветнаму міру“...

Жыцьцё Польшчы.

Сойм і Урад.

У канстытуцыйнай камісіі.

На апошніх паседжаньнях канстытуц. камісіі разглядаўся спосаб выбару прэзыдэнта Рэспублікі. Пас. Цар (ББ) у сваім дакладзе падтрымліваў спосаб, прапанаваны ў ведамым праекце клюбу ББ, даводзячы канечнасьці — у мэтах унезалежненьня прэзыдэнта ад парляманту — выбіраць яго шляхам

спэцыяльных выбараў усенародных, дый спаміж 2 кандыдатаў, з якіх першага прапануе парлямант, а другога—папярэдні прэзыдэнт.

Вотум недаверу ўраду.

На паседжаньні Сойму 15. I. усе опозыцыйныя клюбы падалі супольную прапазыцыю аб выражэньні недаверу ўраду, матывуючы яе пераважна справай берасьцейскіх вязьняў. Прапазыцыя была пастаўлена на паседжаньні Сойму 20. I. Але, зразумела, яна мела толькі агітацыйнае значэньне, бо-ж ніякіх шансаў на прыняцьце яе Соймам ня мела і—праваліласяя.

Колькі каштавала Польшчы англійска-француская окупацыя Верхняй Сілезіі ў часе плебісцыту?

Толькі што апублікаваны афіцыяльна ўмовы Польшчы з Францыяй і Англіяй ў справе урэгуляваньня сплаты гэтым дзяржавам коштаў утрыманьня іх окупацыйных атрадаў на тэрыторыі Верхняй Сілезіі ў часе плебісцыту. Як ведама, умовы гэтыя падпісаны яшчэ на Гаагскай канфэрэнцыі 1930 г. Францыі Польшча абязалася выплаціць гэтых „коштаў" аж на 178 мільён. 617.885 франкаў. Англіі—на 604.597 фунтаў, ці каля 27 мільёнаў злот.

Значную частку гэтага доўгу Польшча ўжо сплаціла. Цяпер рэшта, праўда, раскладзена на раты аж да 1965 г. Добра аднак-жа пажыравалі на плебісцытных абшарах на нямецкія ды польскія грошы англійскія ды францускія окупанты ў свой час...

З літоўскага жыцьця.

Вобыскі ў культурных установах.

Як падае „Słowo", польская паліцыя зрабіла ў Гервятах вобыскі ў тамтэйшых аддзелах літоўскіх культурна-асьветных таварыстваў „Рытас" і „Сьв. Казіміра". У выніку вобыскаў абодва аддзелы зачынены ўладамі.

Паводле таго-ж „Słowa", на падставе ўзятых пры вобыску ў Гервятах матэр'ялаў заарыштаваны ў розных мейсцах 32 асобы і зачынены 9 іншых аддзелаў.

Дзесяць запаведзяў у віленскай справе.

„Kur. Wil." перадрукоўвуе з літоўскае часопісі ў Коўне „Musu Vilnius" („Наша Вільня") „дзесяць запаведзяў" для літвіноў:

Я ёсьць Вільня, твая спрадвечная сталіца, якая знаходзіцца ў польскай няволі.

1. Ня мей іншых сталіцаў апрача Мяне адное.
2. Не вымаўляй дарэмна імені Майго, калі нічога ня робіш дзеля вызваленьня Мяне.
3. Працуй шэсьць дзён дзеля вызваленьня Мяне, а нядзелю ахвяруй паняволеным братом сваім.
4. Паважай бацьку свайго Вільню і матку сваю Літву.
5. Не прыкладай рукі свае да мардаваньня паняволеных братоў.
6. Ня мей нічога супольнага з няверная Польшчай.
7. Ня трэць часьці свайго зарабку на глупоты, бо мусіш аддаць яе на Мае вызваленьне.
8. Не кажы няпраўды на спагадчыкаў вызваленьня і ня слухай польскай фальшы.
9. Не пажадай і не жаніся з польскай жанчынай.
10. Не пажадай ніякае рэчы ані твайго працаўніка, ані твайго саюзьніка, якая перашкаджала-бы вызваленьню Мяне.

З усяго сьвету.

Аўтаномія Падкарпацкай Русі.

Як ведама, Чэха-Славакія атрымала Падкарпацкую Русь пад варункам даць ей аўтаномію. Таму аб гэтай аўтаноміі выразна кажа конституцыя Ч.-Славакіі. Дык вось нарэшце — хаця й пасьля 13 гадоў адкладу Чэха-славацкі ўрад пачаў апрацоўваць проект аўтаномнага статуту для гэтага нацыянальна самастойнага краю. У сакавіку проект мае быць падан ў дзяржаўны сойм, дык першыя выбары ў краёвы сойм Падкарпацкае Русі маглі-б адбыцца у 1933 годзе.

„Каралеўства Сірыя".

Сірыя мае зрабіцца „самастойным" каралеўствам. Францыя паразумелася ўжо ў гэтай справе з Англіяй. Каралём Сірыі мае быць былы хэдыф Эгіпту Абаз Хільмі. Турцыя, Ірак і Трансёрданія абяцалі прызнаць новага караля.

Як ведама, Сірыя аддана Лігай Народаў, чытай: паразуменьнем Англіі і Францыі! пад „мандатнае" упраўленьне Францыі — з адказнасьцяй перад Лігай. Штогодная публічная справаздача Лізе робіць шмат клапотаў Францыі... Дык вось яна мае зрабіць з сваім сірыйскім „мандатам" тое, што зрабіла і Англія з сваім „мандатам" на Эгіпет: мае абвясьціць Сірыю „самастойнай" дзяржавай і пасадзіць тамака на трон „свайго" караля, праз якога шмат лягчэй, дый без усялякай адказнасьці перад Лігай, можа ўжо рабіць, што толькі знойдзе патрэбным і карысным для сябе ў гэтай краіне, „перастрахаваўшыся" датаго-ж узаемна з Англіяй—сваей таварышкай па мандату над другой арабскай краінай — Эгіптам.

— Французы распачалі далейшае заваяваньне Марокка: узяты з бою оазіс Тафілялет — з 15.000 жыхароў.

З Савецкае Беларусі.

Ня хопіць насеньня. Як падае „Савецкая Беларусь", паводле вестак Насентрэсту па БССР да веснавых пасеваў загатоўлена зерневых і бабовых культур толькі **47,2** проц. агульнага пляну. Проста скандалічна выглядае загатоўка насеньня кармавых траў (канюшына і інш.), дзе агульны плян выкананы ўсяго на **5,5** проц.

Бязумоўна, „колектыўныя" інстытуцыі б'юць рэкорд: гэтак „Калгаспасеньсаюз" загатовіў аж... 13 проц. пляну.

„Усё гэта патрабуе ад кожнага калгасаюзу і калгассаюзу ўдзесецярэньня тэмпаў загатоўкі насеньня", выводзе „Сав. Беларусь". А паводле нас—прыгон да добрага не давядзе...

Трэба аж спэцыяльнай пастановы. З пачаткам студзеня ў „Сав. Беларусі" зьявілася пастанова Савета Нар. Камісараў БССР, якая адзначае, што ў мінулым годзе дырэктывы ЦККПБ (б) і СНКБССР ня выконваюцца Лесбелам і раённымі арганізацыямі. Гадавы плян па загатоўцы дроў выкананы толькі на 54 проц., а па вывазцы — усяго на 18 проц., пры амаль поўным правале ў IV квартале (7 проц.).

Адзначаючы ў далейшым пагрозу зрыву нармальнай працы прамысловасьці і чыгунак, пастанова СНК загадвае ўвесьці гужавую павіннасьць сярод сялян і даручае выкананьне гэтага Раённым выканаўчым камітэтам. Вось яшчэ адна прымусовая праца ў краіне зьдзеку і прымусу.

„Што паказала першая завея". Пад такім назовам чытаем заценку ў „Зьвязьдзе" аб тым, як цягнікі цэлымі гадзінамі прастаіваюць у полі, у сувязі з недахопам шчытоў і арганізацыі рабочай сілы для ачысткі ад сьнегу чыгуначных ліній БССР. У сувязі з гэтым у апошніх часох процант руху цягнікоў па раскладзе зьменшыўся ў два разы.

ХРОНІКА.

— **З Беларускага Навуковага Т-ва.** Пасьля дапаўняючых выбараў сяброў Ураду Т-ва на апошнім агульным сходзе 9.I. 32 г.,—у мінулую нядзелю адбылася паседжаньне Ураду, на якім у прэзыдыюм выбраны: за старшыню гр. Антон Луцкевіч, за акарбніка гр. Антон Трэпка і за сэкратара гр. Мікалай Ільяшэвіч. Адбыліся такжа перавыбары кіраўніка Музэю і бібліятэкара; на абодва становішчы ізноў выбраны гр. гр. Луцкевіч і Самойла. Урэшце, адбылася рэканструкцыя Музэйнае Рады, якая складаецца з кіраўніка Музэю, бібліятэкара і дэлегата ад Ураду Т-ва. За апошняга абраны гр. Трэпка.

Намячаючы праграму працы, Урад пастанавіў у першую чаргу заняцца пераглядам беларускае навуковае тэрміналёгіі і ўгадненьнем пасобных тэрмінаў, ужываных у розных выданьнях. Першае паседжаньне Ураду ў гэтай справе ўжо адбылося ў аўторак, 19-га студня. Да працы пастаноўлена прыцягнуць людзей, працуючых у розных галінах навукі, і з па-за Таварыства.

— **Падзяка.** Дырэкцыя Беларускага Музэю ім. Iв. Луцкевіча ў Вільні гэтым дзякуе грам. М. Ключановічу ў Пінску за ахвяраваньня Музэю 18 манэт.

— **„Голас Праваслаўнага Беларуса". № 2. Вільня, Сьнежань 1931 г.** Вышаў з друку ўжо другі нумар гэтае часопісі. Зьмест нумару: 1) Без Народу—без Хрыста! 2) Аб Саборы і саборнасьці Праваслаўнае Царквы ў Польшчы. 3) З чаго спарадзілася дый як памерла гістарычная вунія. 4) Прапаганда вуніі т. зв. „Ц. Бел. Правасл. (?) Камітэтам". 5) Дзіўныя назначэньні на апошняй сэсіі сьв. Сыноду. 6) Открытое письмо священнику Александру Ковшу. 7) Адкрытае пісьмо ад прых. Віленскай сьв. Мікал. Царквы. 8) Епархіяльны Зьезд. 9) Хроніка. 10) Да нас пішуць. 11) З жыцьця правінцыі. 12) Паштовая скрынка.

— **„Katechizm Chrześcijański Prawosławny. Warszawa 1927 г."** Нас інформуюць, што „з багаслаўленьня Сьв. Сыноду Праваслаўнае Аўтокефальнае Царквы ў Польшчы" надрукованы папольску праваслаўны катэхізм. Пытаемся: для каго і з якою мэтаю? На друк беларускага катэхізму праваслаўная царкоўныя ўлады ніводнага гроша не далі, хоць праваслаўных беларусаў у Польшчы — каля 1½ мільёна. А для каго друкуецца катэхізм папольску? Ці не для тых „праваслаўных палякоў", якіх паказваюць у сьпісах польскія эндэкі? І ці ня робіцца гэта царкоўнымі

Новы законапраект аб самаўрадах.

Урад апрацаваў новы праект закону аб самаўрадах, які ў хуткім часе мае падаць у Сойм.

Паводле вестак у прэсе, законапраект значна абмяжоўвае самастойнасьць самаўрадаў, пашыраючы, з другога боку, наагул умяшацельства адміністрацыйнае ўлады ў дзейнасьць самаўрадаў. Новы праект увесь прасякнуты ідэяй: **перавага выканаўчай улады над законадаўчай.** Таму ён значна ўнезалежняе выканаўчыя органы самаўрадаў, як магістраты, „выдзялы павятовыя", гмінныя ўправы і т. д.—зд органаў „пастанаўляючых", як рады—мястовыя, гмінныя, павят. і інш., з другога боку ўзалежняючы іх ад уладаў „надзорчых"—адміністрацыйных. Добра ўсё-ж, што новы законапраект захоўвае прынамся для ўсёй Польшчы, не выключаючы „крэсаў", агульнае, роўнае, тайнае і простае выбарнае права, хаця значна падыймае цэнз веку: для выбаршчыка з 21 году да 24 г., а для выбіранага — з 25 г. да 30 г. Сумнай аднак жа асаблівасьцяй законапраекту зьяўляецца магчымасьць значнага „ўплыву" з боку адміністрацыі навет на склад выбіранай „самаўрадавай" рады, а яшчэ большага — блізу рашучага на выпаўненьне яе пастановаў, якія ўваходзяць у сілу толькі тады, калі на гэта дасьць дазвол адміністрацыйная ўлада. Таксама ўсе прадстаўнікі выканаўчай улады самаўрадаў знаходзяцца — паводле праекту—у поўнай залежнасьці ад урадавай улады: яна іх зацьвярджае, яна-ж можа ў кожнай хвіліне скінуць іх з выбарнай пасады.

Беларускае грамадзянства памятае слаўны „кернікавы" законапраект аб „самаўрадах" 1923 г., які даваў палякам на „крэсах" па тры дадатковыя галасы, каб пазбавіць усялякага ўчасьця ў самаўрадах беларускую большасьць „крэсаў". (Гл. беларускую брашуру „Які самаўрад гатуе белар. народу Польская Рэспубліка"—Сулімы). Такіх страшэнных непрызвайтасьцяў ды недарэчнасьцяў, якімі поўны быў той „хіена-пястоўскі" закон, новы законапраект усё-ж ня мае. Ён дэкляруе **роўнае выбарнае права для ўсяго насяленьня,** хоць фактычна таксама **роўна для ўсіх грамадзян** вельмі абмяжоўвае самастойнасьць гэтага самаўраду.

Гаспадарчы аддзел.

Разумна выкарыстайма вольны час.

У зімовую пару гаспадары звычайна маюць болей вольнага часу, чым калі-небудзь. Аднак гэты вольны час не заўсёды разумна выкарыстоўваецца, а часьцей прападае дарма. Зразумела, што марнаваньне часу наагул блага. Недарма кажуць: „час — грошы". Асабліва, пры сёняшнім эканамічным палажэньні вёскі марнаваньне часу зьяўляецца проста грэхам. Гаспадарчы крызіс, ахапіўшы ўсе галіны народнае гаспадаркі, найцяжэй адбіўся на сельскай гаспадарцы. Надламаў ён гаспадарчую сілу бяз розьніцы як дробных, так і буйных гаспадарак і хутчэй у большай меры ў астатніх, чым у першых.

Звычайна падчас ранейшых падобных с.-гаспадарчых крызісаў у Эўропе, дробныя гаспадаркі перамагалі ў канкурэнцыі над буйнымі, і плошча вялікіх двароў зьмяншалася. Такі працэс мусіў-бы адбыцца і ў нас, каб ня наша цемната і забітасьць. Там дробная гаспадарка ў часе крызісу выбірала праца-інтэнсыўны гаспадарчы кірунак. Збажовая гаспадарка мянялася на гадаўляную; заводзілася болей працаёмістых расьлінаў. Іначай кажучы, дробныя гаспадары так сказаць падвойвалі сваю энэргію.

Вось-жа з гэтых прычынаў і нам трэба вясьці сваю гаспадарку ў тым-жа кірунку. Ня можна і хвільку марнаваць часу, трэба ўсю энэргію скіраваць на падняцьце выдайнасьці свае гаспадаркі.

Цяпер, у зімовую пару, трэба вольны час скарыстаць на папаўненьне свайго сельска-гаспадарчага знаньня чытаньнем с.-гаспадарчых кніжак і журналаў; добра ўплянаваць ужо працу, якая пачнецца ад раньняе вясны і канчаецца позна восеньню, бо тады на гэта ўжо часу ня будзе. Рэшту-ж часу трэба заняць падрыхтоўчымі працамі да вясьнянага сэзону.

Ёсьць шмат працаў, якія, ня выкананыя зімою, у вялікай меры ўплываюць на паніжэньне ураджаяў. Тымчасам аб гэтых працах мала хто думае.

Возьмем хоць-бы гарод. Калі ў агародзе родзіць, то гаспадару ня трэба даводзіць, якая ад яго карысьць. На першы пагляд здаецца, што ўзімку аб гародзе няма чаго думаць, а ня то, што рабіць якую-небудзь гаспадарчую працу. Тымчасам запраўды справа стаіць зусім іначай. Узімку ня толькі можам абдумаць, чым лепей засадзіць агарод, але можам прыгатавацца да таго, каб мець раньнюю расаду. У нас звычайна запозна засаджваецца агарод. Сеецца расада, як зямля ўжо добра выгрэецца, а покуль расада вырасьце, гарод пустуе. Такім чынам траціцца шмат каштоўнага часу, калі ў глебе досыць вільгаці, якую расьліна можа добра выкарыстаць. Чым далей, тым вільгаці становіцца меней, а калі гарод яшчэ вясною гарэцца, то зямля высушваецца да пасадкі так, што спадзявацца на ўраджай няма чаго.

Аднак гэтай бядзе лёгка дапамагчы, калі аб гэтым загадзя падумаць. Калі ўзімку прыгатаваць вокны і ўкласьці парнікі (інспэкты) своечасна, то будзем мець расаду ўжо тады, калі яна звычайна ў нас пачынае расьці ў расадніку.

Апрача няўменьня вырашчваць гародніны, такое няўменьне назіраецца ў нашага селяніна і пры пасеве іншых расьлінаў. Возьмем для прыкладу бульбу. Калі пасеўны матэрыял бульбы мы загадзя ў цёплых памешканьнях выставім на сьвятло, то яна да пасадкі пусьціць расткі і, дзеля таго, хутчэй вырасьце і здымецца з поля. Пасьля раньняе бульбы ёсьць яшчэ магчымасьць засеяць якую-небудзь кармовую мешаніну. Знача, з аднаго поля і ў адзін год можна атрымаць два ўраджаі.

Апрача вышэйпералічаных і ім падобных працаў, узімку трэба заглядаць і на поле. Як часта на вясну селяніну даводзіцца аглядаць на сваіх азімых пасевах голыя лапіны, а то і цэлыя загоны, на якіх загінула озім. Гэтай бядзе можна перашкодзіць у вялікай меры ўзімку.

У сваім артыкуле мы закранулі толькі некаторыя, найбольш агульныя зімовыя працы, як прыклад. Калі-ж селянін добра разгледзіцца па сваёй гаспадарцы, то напэўна яшчэ знойдзе шмат працаў, якія, будучы выкананы зімою, прынясуць не малую карысьць гаспадарцы, і на якія забывацца нельга.

С. А.

Лячэньне яшчура.

Яшчур—заразьлівая хвароба ў кароў. Пераходзіць таксама на сьвіньні і авечкі. Можа заразіць і людзей. Жывёла пры гэтай хваробе мала есьць, выгляд сумны. Нос сухі, скура гарачая. З роту выдзяляецца шмат сьліны. У роце знаходзяцца пухірчыкі з жоўтаю цечаю. Лячэньне вельмі труднае. Калі аб'явіцца гэтая хвароба, трэба зараз-жа хворую жывёлу адлучыць ад здаровае і дагляд за хворымі даручыць асобнаму чалавеку, які ўжо не павінен заходзіць у хлеў з здароваю жывёлаю, бо можа перанесьці хваробу.

Некаторыя гаспадары ў лячэньні яшчура спрабавалі такі спосаб: на звычайную бутэльку нафты давалі галоўку стоўчанага часнаку і, даўшы пастаяць дзень гэтай мешаніне, мазалі ёю хворай жывёле рот. Ад двух-трох такіх опэрацый—кажуць—хвароба праходзіла. Жывёлу, якая кульгала пры гэтай хваробе, абмывалі вадою, да якое дадавалася на вядро 4 лыжкі купароснае кісьлі (г. зн. сернае кісьлі ці купароснага масла).

ўладамі з тэй мэтай, каб дапамагчы польскім нацыяналістам у апалячваньні праваслаўных беларусаў, ужо наперад абвешчаных у сьпісах насяленьня за палякоў?

— Яшчэ аб недарэчнасьцях Віленск. Радыё. Зусім зразумела, што заценка пад назовам „Недарэчнасьці Віл. Радыё", зьмешчаная ў адным з апошніх нумароў „Беларускага Звону", выклікала абурэньне з боку „кіраўніка праграмаў" п. В. Гулевіча. Вось-жа ў радыёвай скрынцы № 183 гэты-ж п. Гулевіч, каб апраўдацца ад закідаў, яму зробленых, аб трактаваньні (хутчэй ігнараваньні) беларусаў,—карыстаецца вельмі няпрыгожым спосабам: бярэ і чытае нібы вытрымку з газэты, але так, каб надаць ёй від недарэчнасьці, а пасьля заяўляе, што газэта напісала „няпраўду".

Гэты паступак Віл. Радыё яскрава ільлюструе адносіны гэтае ўстановы да беларускае „меншасьці" (паводле польскай урад. статыстыкі — 1.600.000!); пры такіх варунках лічым бязмэтным весьці з ім палеміку на шпальтах нашае газэты. Аднак, з увагі на тое, што нашыя чытачы, а разам і радыёаматары, ня раз зьвярталіся да нас з запытаньнем, чаму беларуская прэса не парушала гэтага балючага пытаньня, — уважаем за патрэбнае прыпомніць, што летась увясну былі ў дырэктара Віл. Радыё прадстаўнікі беларускага грамадзянства, дамагаючыся ўвядзеньня „беларускае хвіліны". На гэта дырэктар вельмі ветліва адказаў, што гэта ад яго не залежыць, а зрэштай, каб беларусы на правінцыі сабралі 2.000 (дзьве тысячы) новых абонэнтаў, каторыя плацілі-б за карыстаньне радыё 6.000 зл. у месяц, (72.000 зл. у год!), дык мо' якіх 15 мінут у тыдзень удалося-б адваяваць...

Комэнтары да гэтае заявы хіба зусім лішнія!

Корэспондэнцыі.

Як адбыўся сьпіс у нас.

(Будслаў, Вялейскага пав.).

Апразу скажу, што такі сьпіс, які адбыўся ў нас—нікуды. Ніхто напэўна з статыстыкі нашага сьпісу не скарыстае, а калі і скарыстае, то тым гарэй для яго, бо будзе абдураны як найгорш. І гэта паміма таго, што сьпіс праводзілі ў нас перадусім розныя польскія „культуртрэгеры" — вучыцялі, аграномы і т. п. людзі, здаецца, адпаведныя, а тымчасам вынікі—дрэнь. Шовінізм натолькі засьляпіў іхнія вочы, што гэтыя „праваднікі культуры" на „крэсах" зрабіліся ў часе сьпісу якраз наадварот—найбольшымі пашыральнікамі цемры і маны. Ачадзеўшы шовінізмам, яны задавалі нашаму насельніцтву такія пытаньні, якіх ня было ня толькі ў сьпісовых аркушах, але на'т у сьпісовых інструкцыях. У нас—большасьць каталікоў, і вось іх зусім і ня пыталіся пра бацькаўскую мову, а пыталі: як молісься? Ну, ці-ж не насоўваецца тут польскі адказ: цо ма пернік до вятрака? Апрача гэтага было зроблена шмат надужыцьцяў, за якія варта-б было пацягнуць шмат каго з гэтых „культуртрэгераў" у суд, бо яны, ня гледзячы на выразную забарону, зьбіралі па вёсках людзей у адну хату і т. д. Дзівіліся нашы людцы яшчэ й таму, што ніхто ў нас не пабачыў аніводнага аркуша польска-беларускага. Пісалі-ж у газэтах і інструкцыях, што гэткія аркушы надрукованы для беларускага насельніцтва (таксама як п.-украінскія, п.-літоўскія і інш.). Дзе-ж іх падзелі? Мо адаслалі на Марс?!

Будслаўскі.

Ашчаднасьць.

(З Горадзеншчыны).

Ня гледзячы на тое, што ў нас няма працы й заробкаў, ды прыходзіцца цярпець голад, навокал усюды расклейваюцца абвесткі з заклікамі, каб складалі грошы ў П. К. О. Але-ж у нас, у сялян, нямашака гэтых грошаў на тое, што дзеля адкладу, але навет на самае неабходнае да жыцьця. Дык хочацца на заклікі да ашчаднасьці адказаці вось-што:

З усіх канцоў, дзе толькі глянь,
Мы чуем кліч да нас, сялян:
„Ашчаднасьць!"

Як грошы ў касах будзем мець,
Загіне голад, холад, сьмерць...
„Зьбірайце!"

„Абывацелі голых мас!
„Нясеце грошы вы да кас,
„Складайце!"

„Мінуць гадкі два або тры,
„Буржуі будзеце! як мы —
„Багаты!"

— Грош да гроша класьць да кас —
Не для мяне, прашу я вас,
Заданьне.

Нам бульбу, хлеб трэба купляць,
Дык скуль-жа грошы тыя ўзяць?
Пытаньне.

Ану, спрабуйце, так, як я,
У голад, холад ды што-дня
Блудзіці.

А калі й хлеба ўжо няма,
Тады й казаці не пара:
„Шчадзіце!"

Паны! Замест казаць так нам,
Лепш бедным з помаччу людзям
Прыдзіце.

А як багаты будзем мы,
Складаці будзем, як паны,
У касу.

М. Дурэйка.

Рэдактар-выдавец: М. СІНЯУСКІ.

Друкарня Я. Левіна, Вільня, Нямецкая вул. 22